

STRUKTÚRÁK, KIINDULÓPONTOK

Források és értelmezések. A kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola tanulmányai

■ Az *Egyetemi Füzetek* sorozat 47. kötete a kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola tudományos kutatásban tevékenykedő doktoranduszainak összeállított tanulmánykötete, szerkesztői közé pedig André Mária Irén, Keszeg Vilmos és Szmutku Melinda tartoznak. A könyv olyan tág spektrumú kutatói munkákat tartalmaz, amelyek érintik a nyelvészet, fordításelmélet, irodalom és néprajz praxisait. A Bolyai Társaság már tizenöt éve jelenteti meg az Egyetemi Műhely Kiadón keresztül az egyetemi oktatást segítő és akadémiai kereteken belül kimagasló eredményeket elérő doktori dolgozatokat és tanulmányköteteket. A tudományos szakkiadó (EMK) mindezek mellett konferenciaköteteket, szakkönyveket, jegyzeteket jelentet meg. Szakterületei közé tartozik a filozófia, filológia, teológia, történelem, médiatudomány, interdiszciplináris kutatások. Az *Egyetemi Füzetek* csak egy a többi sorozat mellett: *Doktori dolgozatok*, *Egyetemi jegyzetek*, *Monográfiák*, *Tanulmányok*. Minden sorozat rendelkezik megbízott sorozatfelelőssel, aki(k) koordinálja(k) a szerkesztést. Ebben a recenzióban az *Egyetemi Füzetek* sorozat néhány darabját kívánom bemutatni. Az EMK már nem először jelenteti meg a kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola doktoranduszainak tanulmányait. Az *Egyetemi Füzetek* sorozat 21., 27., 34. és 43. kötete ugyanezzel a céllal került kinyomtatásra. A szerkesztői gárda az évek során gyarapodott, amit a tanulmányok számának megnövekedése is indokol. Az említett

kötetek egyaránt tartalmaznak doktoranduszok által megírt tanulmányokat, disszertációkat, téziseket, illetve a szerzőkről kisebb bejegyzéseket, tanulmányrezüméket.

A sorozat 21. darabjában a *Folyamatok, szövegek, események* címmel megjelenő kötet oldalszámban ugyan eltér a később megjelenő kötetektől, viszont tartalmában nagyon is hasonlít hozzájuk. A többi kötettől eltérő módon az első oldalakon Péntek Jánostól szerepel egy tanulmány a hungarológiai tudományos képzés előzményeiről Kolozsváron. Hasznos olvasmányoknak tartom mindazon doktoranduszok számára, akik pályájuk kezdetén járnak, és kíváncsiak mindarra, hogy a mai Babeş-Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának doktoriskolája milyen fundamentummal rendelkezik. A rövid, ám tartalmas ismertetőből kiderül, hogy az akkori akadémiai-felsőoktatási rendszerben még *aspiránsoknak* neveztek a mai doktoranduszokat, akik hasonló módon nyelvészeti témákat illetően választhattak nyelvtörténet, névtan, dialektológia és kontaktológia kutatási irányok között. Irodalomból pedig a régi (erdélyi) irodalom, klasszikus magyar irodalom és a 20. századi erdélyi irodalom kutatása erősödhetett meg mindazon aspiránsoknak köszönhetően, akik úgy döntöttek, hogy ezen a területen folytatják tanulmányaikat. Néprajzból, népköltészetből is választhattak a hallgatók, ami szorosan kapcsolódott az etnolingvisztikához. A meglehetősen hasznos bevezető után következnek a tanulmányok,

amelyek a 2013–2014-es tanév hallgatóinak tollából származnak. Péntek János bevezetőjének megfelelően a tanulmányok között különböző szakterület felé irányuló doktoranduszok munkáit olvashatjuk: egyházi szövegek felkutatása, egyházi személyek tevékenységei, megbújt iratok/írártárak felkutatása, 19. századi erdélyi sajtótörténet, megemlékezés értelmezése különböző írásokban, prédikáció mint műfaj, dualizmus, költészetnyelv, irodalomkritikai megközelítések, illetve színpad és szöveg kapcsolata. Röviden ezeket a témákat fogják át az *Egyetemi Füzetek* 21. kötetének írásai. Ahogy Péntek János is leírta a bevezetőben, a doktoranduszok többféle irány és elv felől közelítik meg a nyelvészet-, irodalom- és néprajztudományi területeket. A kötet címe megerősítésként is alátámasztja ezt a tényt: *folyamatokat, szövegeket, eseményeket* vizsgálják az ekkori doktoranduszok.

Az *Egyetemi Füzetek* 27. kötete hasonló struktúrával jellemezhető, címe is viszonylag megfeleltethető az előbb említett kötetének. A *Szövegek, folyamatok, események* címmel ellátott, 2015-ben megjelent kötet már nem tartalmaz újabb bevezetőt, de az előző kötethez hasonlóan ebben a kötetben is vegyes tudományterületek iránti érdeklődést figyelhetünk meg. Fontos megjegyezni, hogy mindkét eddigi kötet olyan kultuszszemélyek munkásságát is megfigyelte, akik szorosan kötődnek Kolozsvárhoz vagy Erdélyhez. Hogy csak egy párat említsek, Bakó Edit Moldován Gergely (Grigore Moldovan) újságírói munkásságát emeli ki a *Magyar Polgár* című kolozsvári politikai lapnál, vagy Kerti József *Emberkép Aranka György írásaiban* című tanulmányában tárgyalja az erdélyi felvilágosodás mozgalmának kiemelkedő karakterét, Aranka Györgyöt, illetve amikor Kovács Dóra az erdélyi magyarozdi farsangról ír néprajzi és táncfolklorisztikai megközelítésből. Mindamellet, hogy számos

tanulmány született irodalom- és néprajztudományi perspektívából, a nyelvészettudomány és fordításelmélet adta lehetőségek kimerítetlenül maradtak ebben a kötetben. Helyenként ugyan szó esik arról, hogy egyes műnek vannak lefordított replikái, ám ez nem elegendő arra, hogy nyelvészeti megközelítésként könyvelhessük el.

Az EMK 2017-ben megjelentette az *Egyetemi Füzetek* sorozat 34. kötetét *Események, folyamatok, szövegek* címmel, amely ugyancsak hasonló szerkesztési elvekkel dolgozik. Tartalmát tekintve sokkal színesebb, mint elődjei, ami rögtön a tartalomjegyzék átlapozásakor észrevehető. Kezd megjelenni a gasztronómia és konyhaművészet intermedialis kapcsolatának tanulmányozása, az intertextualitás, Shakespeare-fordítások kutatása, pasztorális nyelvhasználat és a gyermeki nézőpont és gyermekirodalom. Ezt a kötetet olvasva észrevehetjük az elmozdulást a kolozsvári doktoranduszok érdeklődési köreit illetően. Az intermedialitás középpontba helyezése a jellemző, és kapcsolatok jönnek létre a kötetben rajzfilm és szöveg, forrás- és célnyelvű szöveg, illetve szöveg és látásmód között. Az előző (27.) kötettel szemben, amely Kolozsvár-centrumú volt, ezen kötet szerzőinek érdeklősége természetesen megmarad az erdélyi empirikus kutatás mezején, ám kezd kifele irányulni, és egy erőteljesebb, nemzetközibb kutatói kuriózum felé, Goron Sándor *William Shakespeare Szentivánéji álom című vígjátékának magyarított személynevei* című tanulmánya az angol drámaíró egyik művét vizsgálja transzlatológiai szempontból. Megállapítható, hogy ez a kötet jól tükrözi a kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola hallgatóinak kutatásszemléletét. Eseményekre fókuszálnak, amelyek alapján követhetővé válik egy mikrotörténeti kontextusba helyezés. Különböző társadalmi és kulturális folyamatoknak a történetiségét és folytonosságát helye-

zik górcső alá. A szövegek pedig, amiket használnak, kiindulópontként és forrásként egyaránt szolgálnak.

Az *Egyetemi Füzetek* 43. kötete az *Irodalomról, nyelvről és társadalomról* címet kapta, 2019-ben jelent meg, immár 15 fiatal kutató tanulmányát és az ebben az évben megvédett disszertációk tartalmi kivonatát tartalmazza. Az előző kötetekhez hasonlóan érinti az irodalom-, nyelv- és társadalomtudományi szemléleteket. A doktoranduszok témaválasztását illetően megfigyelhető egy egzaktabb és leszűkített témakijelölés. Csak hogy egy párat említsek, Balázs Aletta az emblémák és kegyességi szövegek kapcsolatát kutatja, Lakatos Aliz a szlengszavakat, Szövérfi Erika pedig a *csak* partikula diskurzusjelölő funkcióit figyeli meg Teleki Mihály levelezésében. Fordításelmélet-kutatóként külön figyeltem arra, hogy ebben a kötetben még erőteljesebb az érdeklődés a nyelvészeti kutatás iránt, mint az eddigiekben, természetesen továbbra is osztozik az irodalmi és néprajzi jellegű kutatások diszciplináris kereteivel.

Érdeemes a kötetek olvasása közben feltenni a kérdést, hogy miért pont azt kutatnak a kolozsvári doktoranduszok, amit. A kérdés megválaszolásának érdekében fontosnak tartottam felvenni a kapcsolatot a tanulmányok szerzőivel – a 2021-ben megjelent *Egyetemi Füzetek* 47. kötete olyan szerzők tanulmányait tartalmazza, akikre egyetemi kortársaimként tekintek. Az előző négy kötet olvasása után kíváncsi voltam, mit kutatnak azok az aspiránsok, akiket láttam és hallottam előadni konferenciákon, illetve részletesebb betekintést nyerhettem kutatási területük rejtelseibe. A *Források és értelmezések* (47.) kötetben megjelent tanulmányok szerzői kontrasztív vizsgálatokat végeznek, fordításelmélettel foglalkoznak, helyi nyelvhasználat- és beszédhelyzeteket elemeznek erdélyi kisvárosokban, halotti beszédekben megjelenő gyermekkép kiraj-

zolását kutatják, és még sorolhatnám. Az eddigi kötetekhez hasonlóan jól megszerkesztett, kutatási előzményekkel ellátott, átlátható problémamegközelítési módszereket alkalmazó tanulmányokat olvashatunk. A kötet anyagát tekintve a szakdoktoranduszainak tudományos kutatói szárnypróbálgatásain túli teljesítményeinek lehetünk tanúi. Azt leszámítva, hogy minden doktoranduszt irányít egy vezetőtanár a szaknyelv megfelelő alkalmazása és a munka terjedelme, illetve irányultsága kapcsán, elmondható, hogy szövegszerkesztési és gondolati megközelítés koherenciájában teljesen önálló munkákról beszélhetünk, sőt ellentmondásosan különböző szakterületeket érintenek, továbbá sokszínűek, számos elméleti és gyakorlati kérdés kap helyet a kötetben: az egyház- és művelődéstörténet területén, fordításelmélet keretein belül, klasszikus magyar irodalom, illetve néprajzi megközelítés tükrében.

Talán most egy kicsit más doktoranduszokhoz (is) szólok. A kötet nem mindenik tanulmányában van kiemelve a doktori kutatást végző hallgatói módszertan. Egyes tanulmányok bevezetőjében olvashatunk a kutatási módszer pontos leírásáról, illetve a kísérleti és gyakorlati kutatások egyszerűsített bemutatásáról. Ritkább alkalmakkor az olvasónak kell megfejtenie a hallgató alkalmazott módszertanát. Legtöbb esetben a szövegértelmezés, -elemzés, kérdőíves felmérés, levelek és sajtóanyagok útján történik az adatgyűjtés és az adatok feltárása. A tanulmányok szerzői világosan megfogalmazzák a vizsgált témát, részletes leírást kapunk a dolgozatok elején, hogy milyen forrásokat, szövegeket választottak kiindulópontnak: egyik esetben ez például a Kecskeméti Gábor által összeállított magyar nyelvű 17. századi halotti beszédek katalógusa (Kelen Fruzsina). A doktoranduszok akkor sem ütköznek problémába, amikor az adatközlők pontos behatá-

rolásáról van szó: Kőrösi Viktor Dávid egy helyi magyar közösség identitás-vizsgálatáról szóló doktori kutatása során elmondja, hogy félig strukturált interjúkkal dolgozik. Pál Emese szintén ezt a módszert alkalmazta, amikor a szentegyházi huszárokat kérdezte a huszárság identitáserősítő elemeiről a világjárvány idején. Veress Ilka kutatásának elméleti és módszertani hátterét a Giles által kidolgozott etnolingvisztikai vitalitás modell képezi. Ezen modell elemzési struktúrája szerint próbálja meg felvázolni a kisebbségi csoportok nyelvi és identitásbeli folyamatait. Módszertani szempontból kvantitatív tartalom-elemzéssel is találkozhatunk, pl. népmozgalmi adatok, kétnyelvű beszélőknél jelentkező nyelvi hiány és lapszus megjelenési formái (Szikszai Emese).

A legtöbb doktorandusz hasonló módszerrel jár el az anyaggyűjtés és kutatás során. Van, aki kérdőíves felmérést végez, interjúkat készít alanyokkal, illetve szöveges dokumentumokat vesz a kezébe. Olyan esetre is van példa, ahol mindhárom kutatási módszert alkalmazzák. Persze, ez szakterületfüggő: egy kortárs képzőművész életpályáját alapul vevő kutató egyértelműen az interjút részesíti előnyben, a nyelvhasználat és beszédhelyzet összefüggéseivel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozó kutató szintén, viszont a fordításelméletet kutató doktorandusz kényszeresen a szövegelemzés, -értelmezés útján mozog otthonosabban. Alexandra Foresto több szöveget is felhasznál forrásként. *Hiányzó fordítások* című tanulmányában diakrón megközelítésből figyeli meg a határon túli magyar szerzőket az olasz könyvpiacra. A kötetben András Orsolya a múlt feldolgozásának lehetőségeit firtatja Tompa Andrea *A hóhér háza* című regényében, amely esetben több ténnyet is megfigyel egyszerre, ilyenek a diktatúra kontextusai, családi szerepek, a szöveg ritmusa mint emlékeztetést formáló aspektus, testábrá-

zolás stb. Kutatása során az egyéni és közösségi emlékeztetést helyezi a középpontba, kiterve az emlékek megőrzésének és kimondásának dokumentálhatóságára. Láthatunk arra is példát, hogy közvetlen megfigyelés történik egy adott kultúra identitása és nyelvhasználata között, amit Lakatos Aliz a szleng perspektívájából közelít meg. Kovács Kinga-Tünde dolgozata témáját illetően egy összetettségében kiemelkedően ambiciózus vállalkozás, és a műfajban szokatlannul jól olvasható tanulmányt sikerült összeállítania Keresztúri Bíró Pál katekizmus dialogizálási lehetőségeinek vizsgálatakor. Módszertana a paratextusok vizsgálatában nyilvánul meg. Jancsó Renáta dolgozatában Kemény János emlékiratában vizsgálja a színlelés megjelenési módjait, mely kutatás során csoportosítani képes azokat szimuláció, disszimuláció, inszimuláció és hízelgés formájában. A kutatás jól strukturált, a következtetések logikus gondolatmenetet tükröznek, a szakirodalom használata kielégítő. Barcsay Andrea tanulmányának egyik célja, hogy „felfedje Marmontel műveinek recepcióit a magyar irodalomban”. A tanulmány mindenképp erősségként könyvelheti el a használt esszényelvet, amely leginkább ott vehető észre, ahol a szerző a fordításelemzéseken túl egy önreflexív elemzési módszert is alkalmaz. Bán Imola a szöveginterpretáción túllépve, Cserna-Szabó András *Sömmi* című betyárregényét a fantasztikus elbeszélés mezején belül elméleti vonatkoztatásba helyezi, sajátos beszédmódról és a kortárs irodalomban ma is tovább élő intellektuális játékoságról beszél. Lingvaj Julianna nagy feladatra vállalkozott Lövei Klára tárcaleveleinek bemutatásával. A szövegkorpusz, amit a tanulmány elején körvonalaz és magabiztosan mozgat, lenyűgöző, a forrászöveget pedig játszi könnyedséggel forgatja és behatóan ismeri. Nagy Zsolt bátorsága dicsérendő, ugyanis olyan témát boncolgat, amit kevesen

közéltének meg. Jártas kutatója a 19–20. századi (erdélyi) műkertész-társadalom vizsgálatának, melyet alátámaszt frauendorfi id. Öllerer János marosvásárhelyi tevékenységének felkutatása. Szükségét érzem hangsúlyozni még egy olyan tanulmány kötetben való szereplését, mint Tóth Máriaé, amely Albisi Eczken Sándor sajtóban kialakított imázsáról szól, és a köré épülő diskurzust helyezi előtérbe. Vass Csongor mindkét megjelent tanulmányában „igyekszik pótolni az egyház- és irodalomtörténet hiányosságait Baranyi Pál jezsuita szerzetes életrajzi vonatkozású kérdéseiben”. Mindkét publikált tanulmány és maga a doktori kutatás is tartogat újdonságokat egyház- és művelődéstörténet területén is, ugyanis a forrásszövegek betekintést nyújtanak a rekatolizációs időszak és katolikus megújulás lelkiségi irodalmába.

Ahhoz, hogy *irodalomról, nyelvről és társadalomról* tudjunk beszélni, szükségesek a *szövegek, folyamatok és események*, meg kell törni az

erős témákat, darabjaira kell szedni őket, megfogni egy darabot belőlük, és írni róla. Ez a rombolás az, amiből létrehozunk valamit. Hasonló rombolások útján születtek meg a fentebb említett tanulmányok is, illetve kutatási témák. Az alapvető igyekezet, hogy valami újat hozzunk létre, építő struktúraként mozgat bennünket, mely önkényes módon megköveteli magának a biztos fundamentumot, a folyamatos alakítgatást, a helyenkénti újrarombolást, majd egy olyan szövegstruktúrát, ami a régítől eltérő módon nem rombolásként fog szerepelni, hanem sokkal inkább reformációként. Az *Egyetemi Füzetek* sorozat bármelyik eddig említett kötete ezt a célt szolgálja. Összegyűjti mindazon egyetemi oktatásban és tudományos kutatásban dolgozó szakember tudását, akik együtt egy szakmai közösséget alkotnak, tudományos konferenciákon vesznek részt és kutatnak.

Mitruly Árpád

